

Namangan viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyi

katta ilmiy hodimi Valiyeva Hadyaxon

Ushbu maqolada nafis keramika va ularning birinchi vakili sopol haqida ma’lumot berildi. Quyida nafis keramikaning ikkinchi vakili chinni haqidagi ma’lumotlar keltiriladi. Hozirgi mustaqil O'zbekiston ham chinnisozlik rivojlangan markazlardan biriga aylandi. Toshkent, Samarqand, Quvasoy va Xivadagi korxonalarining dovrug‘i butun dunyoga yoyildi. Respublika bo'yicha o'nlab kichik chinni korxonalari qurildi va ko'pgina yoshlar ish bilan ta'minlandi. Yoshlar orasidan bu sohani yoqtiradigan chinnisoz mutaxassislar yetishib chiqdi. Chinni buyumlari xalqimizning kundalik ehtiyojida keng qo'llaniladigan, tibbiyot sohasida, uy-ro'zg'orda, qurilish va boshqa tarmoqlarda ishlatiladigan mustahkam, badiiy bezalgan, sirlangan buyumlardir. Ular ishlatilish sohalari va xususiyatlariga ko'ra turlichadir. Chinnilar tarkibi, ishlab chiqarish texnologiyasi va pishirish haroratlari bo'yicha ham ajralib turadi. Chinni buyumlarga bo'lgan ehtiyoj katta bo'lganligi sababli ularni keng miqyosda ishlab chiqarish, yangi xomashyo turlarini topish borasida ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borish maqsadga muvofiqdir.

Milodning VIII asrida arablar orqali Yevropa xalqlari ham chinni bilan tanishdilar. 1520-yildagina portugaliyalik savdogarlar chinni idishlar va kaolin bo‘lagi namunalarini xarid qilib, o‘z yurtlariga olib ketishga muvaffaq bo‘ldilar. 1875-yilda ingliz geologi Reyms Xatton, bo‘sh vaqtlarida kulolchilik buyumlarini tayyorlash bilan mashg‘ul bo‘lgan va Yerning geologik tarixiga oid mutlaqo yangi nazariyani ilgari surgan. Yevropaliklar tomonidan chinni ishlab chiqarishning sir-asrorlarini ochishga urinishlari natijasida, bu ulug'vor ilmiy kashfiyot dunyoga keldi. Chinni buyumlarining narxi juda qimmat— tilladan ham yuqori edi. Shuning uchun yevropalik kulol —shishasoz va alximiklar forscha«fag'fur» so'zidan kelib chiqqan va «xoqonning buyumi» degan m a’noni anglatuvchi

«farfor»nomli bu mahsulot sirini ochish ustida bosh qotira boshladilar.”Fag‘fun”so‘zi Xitoy hukmdori degan ma‘noni ham bildirar edi. O‘rta Osiyoda, jumladan, O‘zbekistonda juda ko‘p kulolchilik ustaxonalarining mavjudligiga qaramay chinni ishlab chiqarish yaxshi yo‘lga qo‘yilmagan edi. 1947-yilda O‘rta Osiyoning qaldirg‘och korxonasi - Toshkent chinni zavodiga asos solindi. Uning birinchi navbati 1951-yili qurib bitkazilib, xalq uchun zarur bo‘lgan mahsulot bera boshladi. Korxonada birinchi (1952) yili 200 ming dona chinni ishlab chiqarildi. Hozirda kengaytirilib, mahsulot tayyorlash texnologiyasi ilmiy asosda takomillashtirilgan bu korxonada yiliga 31 million, 1970 yili Samarqand shahrida ishga tushirilgan ikkinchi chinni zavodida esa yiliga 27 million mahsulot ishlab chiqarilmoqda. Respublikamizning uchinchi chinni zavodi Farg‘ona viloyatining Quvasoy tumanida qurildi. Mazkur korxonada yiliga 25 million mahsulot ishlab chiqarmoqda. To‘rtinchi yirik chinni korxonasi Xiva shahrida qurib bitkazildi va ishga tushirildi. O‘zbekiston chinnisozlari hozirgi kunda chinni mahsulotlarini ishlab chiqarish vasifasini yanada oshirish hamda mahsulot tannarxini kamaytirish borasida ishlamoqdalar. Toshkent chinni zavodining navbatdagi rekonstruksiya tugatilib, bu korxonada 1990 yilga kelib yangi quvvatlar o‘zlashtirilishi tufayli yil mobaynida ishlab chiqariladigan buyumlari soni anchagina ko‘payishidir. Keyingi yillarda yengil sanoat buyumlarida respublikamiz ramziy belgilarini aks ettirishga alohida e‘tibor berilmoqda. Bu sohada ayniqsa, Toshkent chinni sozlari namunali ishlar olib borishmoqda. Korxonada rassomlari Vatanimiz tarixiga oid shonli voqealarni, buyuk kishilarning yorqin siymolarini, respublikamiz iftixori bo‘lgan chinni buyumlarda zo‘r mahorat bilan aks ettirishmoqda. Bu o‘rinda Toshkent chinni zavodi rassomlari tomonidan keyingi yillar ichida yaratilgan «Progress», «Paxta», «Oq oltin», «Tong», «Yubiley», «Dilorom», «Xushband», «Samarqand ansambli» kabi servizlarni esga olish kifoya. Respublikamizda chinnisozlikning rivoj topishida yetuk muhandis va olimlarning hissalarini katta. Ayniqsa, bu sohani takomillashtirish, korxonalardagi mahsulot turi vasifatini oshirishda F.X.Tojiev, N.A.Sirojiddinov, A.A .Ismatov, M .Y u.Yusupov, Ch.A .Ismoilov, A.P.Erkax

O'jayeva, A.M.Eminov, Sh.Yu.Azimov, A.A.Ibrohimov, D.I.Maqsudov,
T.I.OlimjonovvaR.Yu.Yusupov kabi olim va muhandislarning xizmati kattadir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Ирина Багдасарова. “Русский фарфор ”Москва 2020
- 2.R.A.Rahimov.Keramika olov bardosh materiallar “O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati” nashriyoti Toshkent-2008
- 3.Ruzinov. B. (2022). INTERDISCIPLINARY LINKS IN RESEARCH ON CULTURALHERITAGESITES AND ITS IMPACT ON THE YOUNGER GENERATION. Science and Innovation, 1(3), 167-172.
4. internet saytlar